

Смолік А.І., дацэнт

ПСІХАФУНКЦЫЯНАЛЬНЫ СТАН НАСЕЛЬНІЦТВА
І МЕСЦА АРТТЭРАПІІ Ў САЦЫЯЛЬНАЙ
РЭАБІЛІТАЦЫІ

У ходзе даследаванняў, праведзеных групай навукоўцаў Беларускага ўніверсітэта культуры ў шэрагу раёнаў Гомельскай вобласці, атрыманы эксперыментальныя дадзеныя, якія адлюстроўваюць розныя аспекты вывучэння псіхалагічных праблем, узніклых у выніку аварыі на Чарнобыльскай АЭС. У

гэтым рэгіёне назіраецца адметная сацыяльна-псіхалагічная і субклінічная феноменалагічная карціна. Сярод асаблівасцей катастрофы на ЧАЭС варта адзначыць:

- маштабнасць забруджвання радыёнуклідамі;
- неарганалептычны характар уздзеяння радыяцыі;
- значную часавую працягласць уздзеяння;
- адсутнасць рэальнай перспектывы поўнай ліквідацыі вынікаў;
- пастаянную недастатковасць і супярэчлівасць інфармацыі;
- супадзенне па часе са значнымі сацыяльна-эканамічнымі ўзрушэннямі.

Назіранні сведчаць: насельніцтва, якое пражывае ва ўмовах пастаяннага павышанага радыяцыйнага фону, па шэрагу паказчыкаў адрозніваецца ад людзей, пацярпелых у выніку іншых бедстваў. Высветлілася, што тыя, хто пражывае ў забруджаных раёнах, маюць патрэбу ў сацыяльнай, медыцынскай і псіхалагічнай рэабілітацыі. Сацыяльная рэабілітацыя выяўляецца ў асноўным у матэрыяльнай падтрымцы насельніцтва. Менш робіцца для забеспячэння паўнацэннага сацыяльнага функцыянавання людзей, што пражываюць у забруджаных зонах, больш — па медыцынскай рэабілітацыі. У Мазырскім, Чачэрскім, Веткаўскім раёнах, дзе вялося даследаванне, жыхары маюць пэўныя дыягнастычныя і лячэбныя магчымасці.

Іншая справа з псіхалагічнай рэабілітацыяй. Складанасць тут узнікае ў сувязі з тым, што вынікі псіхалагічнай

траўматызацыі доўгі час знаходзяцца ў латэнтнай форме, выяўляюцца ў выглядзе псіхасаматычных сімптомаў, асацыяльных адхіленняў у паводзінах. Псіхалагічная сімптоматыка нярэдка выходзіць з-пад увагі спецыялістаў або праяўляецца як адзін з фактараў, што ўплываюць на развіццё захворвання ці садзейнічаюць антыасацыяльным паводзінам.

Вынікі даследаванняў дазваляюць вызначыць, што значная колькасць насельніцтва Гомельскай вобласці знаходзіцца ў стане нервова-псіхічнага напружання ці стрэсу ў сувязі з вынікамі чарнобыльскай аварыі. Так, 86,7% апытаных адзначылі выяўленасць псіхалагічнага стрэсу ў даволі значнай ступені. Аналіз узроўню стрэсу праводзіўся сярод розных узроставых прафесійных груп. Вось яго вынікі.

Табліца 1

Узровень адчувальнасці псіхалагічнага стрэсу
ўнутры ўзроставых груп

Узрост	Узровень выяўленасці стрэсу		
	адсутнічае	нязначны	значны
да 25 гадоў	58,1%	42,6%	8,3%
ад 25 да 30	8,3%	19,4%	72,3%
ад 30 да 40	5,4%	7,9%	86,7%
ад 40 да 50	6,7%	7,8%	85,5%
ад 50 да 60	5,7%	6,5%	87,8%
ад 60 і далей	9,0%	10,1%	80,5%

Даследаванне сведчыць, што мінімальную выяўленасць псіхалагічнага стрэсу адзначаюць людзі да 25 гадоў. Гэта тлумачыцца тым, што моладзь мае лепшае здароўе і меншы жыццёвы вопыт, не звязвае свой стан здароўя з чарнобыльскім фактарам. У іншых жа ўзроставых групах даследаванне выявіла даволі значны ўзровень псіхалагічнага стрэсу.

Цікавыя вынікі даследавання сярод людзей рознага ўзроўню адукацыі і розных прафесій.

Табліца 2

Узровень адчувальнасці псіхалагічнага стрэсу
сярод розных прафесійных груп

Прафесійныя групы	Узровень выяўленасці стрэсу		
	адсутнічае	нязначны	значны
Прамысловыя рабочыя	9,0%	8,1%	82,9%
Сфера абслугоўвання	16,3%	18,2%	65,5%
Пенсіянеры	10,2%	11,5%	78,3%
Калгаснікі	14,9%	8,1%	77,0%
Урачы	7,1%	25,2%	67,7%
Настаўнікі	6,9%	8,7%	84,4%
Работнікі ўставоў культуры	6,1%	7,9%	86,0%
Беспрацоўныя	14,3%	22,8%	62,9%
Іншыя	18,1%	20,3%	61,1%

З табліцы бачна, што ва ўсіх прафесійных групах адзначаецца дамінуючы фактар выяўленасці даволі значнага стрэсу, звязанага з чарнобыльскай аварыяй.

Даследаванні праводзіліся і сярод насельніцтва з розным узроўнем адукацыі. Тут маюнак неадназначны.

Табліца 3

Узровень адчувальнасці псіхалагічнага стрэсу сярод людзей з рознай адукацыяй

Адукацыя	Узровень выяўленасці стрэсу		
	адсутнічае	нязначны	значны
Пачатковая	25,2%	42,3%	32,3%
Сярэдняя	9,8%	31,7%	58,2%
Вышэйшая	10,1%	35,5%	56,7%

Аналіз апытання сведчыць: чым вышэй ўзровень адукацыі, тым вышэй і псіхалагічны стрэс, які адчуваюць людзі. Асобы з пачатковай адукацыяй менш заўважаюць у сябе стан занепакоенасці, выкліканы небяспекай страты здароўя ў сувязі з радыяцыйным забруджаннем тэрыторыі. Рэспандэнты з сярэдняй і вышэйшай адукацыяй назіраюць значныя адхіленні ў сваім здароўі. Сярод іх вышэй працэнт тых, хто лічыць, што чарнобыльская аварыя значна паўплывала на іх здароўе.

Асабліва адчувальныя да фактараў, звязаных з радыяцыйным становішчам, дзеці і падлеткі Гомельскай вобласці. Намі вывучаны матэрыялы радыялагічнай службы, работнікі якой абследавалі школы г.Чэрыкава. Сумесна з Беларускамі навукова-даследчым санітарна-гігіенічным інстытутам абследаваліся школьнікі 3, 6, 9 і 11 класаў. У ходзе вывучэння высветлілася, што вучні гэтых узроставак груп прадаўляюць шматлікія скаргі.

Табліца 4

Характар скаргаў вучняў г. Чэрыкава

Скаргі	Колькасць вучняў, якія маюць скаргі на стан здароўя	
	6 клас	11 клас
Хуткая стомляльнасць	21,73%	38,88%
Санлівасць днём	8,69%	61,11%
Вяласць	8,69%	72,22%
Галаўны боль	78,26%	66,66%
Галавакружэнні	26,09%	50,00%
Непрыгомнасць	4,35%	11,11%
Болі ў сэрцы	34,78%	44,44%
Болі ў жываце	60,87%	61,11%
Млоснасць	17,39%	27,77%
Крывацёк з носу	17,39%	22,22%

Пры аналізе самаадчування школьнікаў было ўстаноўлена: у вучняў, якія звярталіся са скаргамі, мелася гіпертрафія шчытападобнай залозы. Даследаванне паказала, што школьнікі, якія пражываюць у раёнах радыёактыўнага забруджвання, маюць выяўленае псіхафункцыянальнае напружанне, пакутуюць ад парушэння нармальнага ладу жыцця, адпачынку ў нязвыклых для іх умовах.

У сувязі з гэтым у рэгіёнах з радыёнуклідным забруджваннем неабходна ўкараняць комплексную праграму псіхалагічнай рэабілітацыі.

Такім чынам, нашы даследаванні і матэрыялы, атрыманыя вучонымі Рэспублікі Беларусь, сведчаць: прыкладна 75% рэспандэнтаў адчуваюць псіхалагічны стрэс, які ўзнік у сувязі з чарнобыльскай аварыяй і развіццём посткатастрофных працэсаў. Пры гэтым большая палова насельніцтва адзначае высокую ступень выяўленасці псіхалагічнага стрэсу.

Пад псіхалагічным стрэсам неабходна разумець неспакой, заклапочанасць, трывогу, выкліканыя рэальнай або ўяўнай небяспекай страты здароўя ў сувязі з радыяцыйным пашкоджаннем як вынікам аварыі на ЧАЭС. Даследаванні паказваюць: псіхалагічны стрэс рэзка ўзрастае, калі людзі знаходзяць у сябе захворванні, як лічаць яны, звязаныя з чарнобыльскай аварыяй. Гэтая тэндэнцыя праяўляецца таксама ў выпадку, калі яны лічаць, што жывуць на забруджанай тэрыторыі.

У ходзе даследавання мы спрабавалі высветліць патрэбы насельніцтва шэрага раёнаў Гомельскай вобласці ў зніжэнні нервова-псіхічнага напружання. Апрацоўка вынікаў апытання насельніцтва Мазырскага і Чачэрскага раёнаў паказала: толькі 21% апытаных адчувае патрэбу ў зніжэнні занепакоенасці, хаця, як мы паказалі вышэй, колькасць людзей з выяўленымі прыметамі псіхалагічнага стрэсу складае ад 50 да 65% у залежнасці ад іх узросту, прафесіі, адукацыі і іншых фактараў.

Нізкі ўзровень развіцця патрэбнасці ў спецыяльна арганізаванай сацыяльнай і псіхалагічнай падтрымцы тлумачыцца шэрагам фактараў. У час даследавання высветлілася, што значная частка насельніцтва не ўяўляе, якую канкрэтную

дапамогу яно магло б атрымаць ад псіхалагаў, сацыяльных работнікаў і спецыяльна створаных устаноў. Намі было выяўлена, што ў вывучаемых раёнах вельмі абмежаваны магчымасці для аказання псіхалагічнай дапамогі. Сярод мер сацыяльнай рэабілітацыі рэспандэнты называлі наступныя.

Табліца 5

Формы сацыяльнай рэабілітацыі, вядомыя насельніцтву

Варыянты рэабілітацыі	Колькасць адказаў (у %)
Фінансавыя кампенсацыі	26,2%
Медыцынскае абслугоўванне	46,8%
Вяртанне да ранейшага ладу жыцця	33,1%
Абездзаражванне тэрыторыі	34,2%
Стварэнне псіхалагічнай службы	19,0%
Арттэрапія	4,0%

Дадзеныя табліцы паказваюць, што насельніцтва вывучаемых рэгіёнаў арыентуецца ў асноўным на атрыманне медыцынскай, фінансавай, экалагічнай дапамогі. Неабходна адзначыць: рэспандэнты не вельмі высока ацэньваюць эфектыўнасць дзейнасці дзяржаўных структур. Прыблізна адна трэця частка апытаных лічыць безвыніковай работу па ліквідацыі наступстваў чарнобыльскай аварыі. У той жа час 15% рэспандэнтаў станюць ацанілі дзейнасць грамадскіх арганізацый і фондаў, якія займаюцца дабрачыннай і гуманітарнай дапамогай. Скептычныя адносіны да дзейнасці дзяржаўных і грамадскіх інстытутаў выкліканы некамафортным

самаадчуваннем людзей, што апынуліся ў зоне рызыкі. Значная колькасць рэспандэнтаў атмасферу ў сям'і, працоўным калектыве лічыць прыгнечанай, бязрадаснай.

Вопыт, назапашаны ў нашай краіне, за мяжой, паказвае, што ў аналагічных сітуацыях важную ролю могуць адыграць культурныя і псіхалагічныя фактары адаптацыі чалавека да пагоршаных умоў жыцця. Псіхалагічная адаптацыя з улікам узростання ролі яе культурных фактараў не менш важная, чым медыцынская прафілактыка. Неабходна, каб насельніцтва імкнулася атрымліваць сацыяльную і псіхалагічную дапамогу, так як і медыцынскую. У дадзеным выпадку ў Гомельскім раёне склалася сітуацыя, калі запыты ці патрэбы ў зніжэнні занепакоенасці апыраджаюць патрэбу ў стварэнні спецыяльных інстытутаў, якія аказвалі б сацыяльную і псіхалагічную дапамогу. Гэта парадокс. Перамагчы “чарнобыльскі сіндром”, зняць трывогу, заклапочанасць у шэрагу выпадкаў магчыма толькі дзякуючы сацыяльнай і псіхалагічнай дапамозе. На сённяшні дзень у раёнах Гомельскай вобласці амаль што адсутнічаюць спецыяльна арганізаваныя цэнтры, якія б аказвалі немедыцынскую сацыяльна-псіхалагічную і псіхатэрапеўтычную дапамогу шырокім сляям насельніцтва. Стварэнне такіх цэнтраў, дзе працавалі б перш за ўсё псіхологі, сацыёлагі, сацыяльныя работнікі, урачы-псіхатэрапеўты, садзейнічала б псіхічнаму здараўленню насельніцтва, якое адчувае цяжар не толькі постчарнобыльскага развіцця, але і агульнага эканамічнага крызісу.

Бібліятэрапія. Ва ўмовах неразвітасці сістэмы арганізаваных формаў немедыцынскай сацыяльна-псіхалагічнай і псіхатэрапеўтычнай дапамогі насельніцтву і адпаведна нізкага ўзроўню яго сацыяльнай і псіхалагічнай культуры пэўную ролю ў зняцці стану безвыходнасці і фаталізму як пэўнай тэндэнцыі ў сацыяльным успрыняцці небяспекі радыяцыйнага забруджвання могуць адыграць установы культуры і мастацтва.

Навуковыя даследаванні сведчаць: розныя сродкі мастацтва здольныя аказваць псіхатэрапеўтычны ўздзеянні на людзей з рознымі захворваннямі.

Важным інструментам для ажыццяўлення мэты нацыянальнай праграмы псіхічнага здараўлення насельніцтва Еўропы з'яўляецца бібліятэрапія. Гэта метадыка кіравання чытаннем хворых. Бібліятэрапія знаходзіцца на стыку дзвюх навук — бібліятэказнаўства і медыцыны, прычым апошняя аб'ядноўвае ў сабе бібліяпсіхалогію і медыцынскую псіхалогію. Практыка некалькіх дзесяцігоддзяў паказвае: мэтанакіраванае чытанне садзейнічае развіццю эмацыянальнай сталасці, падтрымцы псіхічнага здароўя. Бібліятэрапія выкарыстоўваецца і для папярэджвання росту псіхічных захворванняў. Заснавальніца бібліятэрапіі ў ЗША А.Брайен лічыць бібліятэрапію навукай псіхалагічнай дыетэтыкі. У Францыі, напрыклад, існуюць 246 спецыялізаваных бібліятэк, укамплектаваных старанна выбранай літаратурай з улікам магчымай рэакцыі розных груп хворых. З іх фондаў выключана літаратура, што аказвае прыгнятальнае ўздзеянне на асобу. У бібліятэках працуюць спецыялісты, добра знаёмыя з псіхалогіяй

унушэння, здольныя разумець псіхалогію чытача-хворага. У ЗША такія кадры рыхтуюцца ў бібліятэчнай школе пры універсітэце штата Мінесота. Студэнты там атрымліваюць веды аб прынцыпах і практыцы адбору кніг для псіхічна хворых людзей. Выкладчыкі-медыкі чытаюць ім лекцыі аб працы з хворымі, аб дыягностыцы і лячэнні найбольш распаўсюджаных псіхічных захворванняў. Студэнтамі вывучаюцца пытанні аб ролі бібліятэк для хворых, іх арганізацыі і кіраўніцтва. Вучэбным планам прадугледжана абавязковая практыка ў спецыялізаваных бібліятэках для хворых.

Музыка як тэрапія. Выкарыстанне музыкі ў лячэбных мэтах (музыкатэрапія) мае старажытную гісторыю. Яшчэ ў “Каноне ўрачэбнай навукі” Авіцэна сцвярджаў, што музыка можа ўплываць на псіхалагічны стан чалавека. Арыстотель разглядаў музыку ў якасці сродку вызвалення чалавека ад эмацыянальнага напружання і псіхалагічнага надлому. Вопыт выкарыстання музыкатэрапіі расійскімі, польскімі медыкамі сведчыць, што старажытны, але забыты метады лячэння з’яўляюцца важным інструментам паляпшэння стану хворых людзей. Дваццаць гадоў у польскім горадзе Вроцлаве існуе Інстытут музычнай тэрапіі. Інстытут мае філіялы ў Варшаве, Гданьску, іншых гарадах. У Гданьскай кансерваторыі нават створаны клас музычнай тэрапіі. Пад кіраўніцтвам кампазітара Тадэвуша Натансона ў інстытуце рыхтуюць спецыялістаў у галіне музычнай тэрапіі, распрацоўваюцца метадыка выкарыстання музычных твораў у лячэбных мэтах, ствараюцца музычныя праграмы. Шмат гадоў варшаўскае Выдавецтва медыцынскай

літаратуры выпускае “снатворныя” грампласцінкі, на якіх запісаны спецыяльны тэкст, што суправаджаецца піхай музыкай. Эксперыментальна ўстаноўлена: найлепшае ўздзеянне на людзей, якія знаходзяцца ў стане стрэсу, аказваюць творы І.Баха, Э.Грыга і Л.Бетховена. Псіхолагі многіх краін свету адзначаюць дабратворны ўплыў музыкі на хворых з неўрозамі і шэрагам псіхічных захворванняў. Даследаванні паказваюць: мелодыі, што ствараюць прыемны настрой, прыносяць чалавеку задавальненне, запальваюць яго пульс, павялічваюць сілу сардэчных скарачэнняў, паніжаюць артэрыяльны ціск, пашыраюць сасуды. У краінах Еўропы вялікая колькасць музыказнаўцаў, псіхолагаў, псіхатэрапеўтаў займаюцца пытаннямі практычнага выкарыстання музыкі для зняцця псіхалагічнага стрэсу. Створаны нават спецыяльныя музычныя праграмы, якія трансліруюцца па радыё на прадпрыемствах, ва ўстановах; уведзены там і музычныя паўзы. У музыкатэрапіі шмат што залежыць ад прынцыпу супадзення настрою з музычным рытмам. Практыка паказвае, што асобе, якая знаходзіцца ў стане дэпрэсіі, прапануецца наступная праграма выхаду з гэтага стану: спачатку ідзе мелодыя журботная, задуменная, а потым даюцца творы больш жыццядасныя. Далей мелодыі мяняюць на радасныя, вясёлыя. Слухач паступова ўваходзіць у музычную плынь, убірае яе і не заўважае, як змяняецца яго настрой.

Для хворых з узбуджанай нервовай сістэмай мацярымы адваротны парадак: спачатку ідуць мелодыі жывыя, хуткія, затым усё больш павольныя, задуменыя, журботныя.

Даследаванні сведчаць: для людзей з сіндромамі прыгнечанасці, вяласці, неўрастэнні вельмі карысным з'яўляецца танізуючы эфект.

На наш погляд, музыказнаўцы сумесна з псіхолагамі і псіхатэрапеўтамі маглі б ствараць музычныя праграмы, якія выкарыстоўваліся б для лячэння, самалячэння. Можна выкарыстоўваць актыўныя формы музыкатэрапіі, такія як вакалатэрапія, рытматэрапія, хоратэрапія, дзе важная роля адводзіцца самастойнаму ўдзелу асобы ў планаванні і ажыццяўленні розных формаў наводзін, якія суправаджаюцца музыкай.

Тэатратэрапія як метада адаптацыі людзей з выяўленым псіхалагічным стрэсам да паўнацэннага жыцця набыла вялікую папулярнасць у шэрагу еўрапейскіх краін. Гэты метада сацыяльнай рэабілітацыі актыўна выкарыстоўваецца адукацыйным цэнтрам “Лінгасколен”, які знаходзіцца ў Даніі. Сусветна вядомы спектаклямі для псіхічна хворых людзей лячэбны цэнтр у Брамдурі (Англія). Для пацыентаў тут ставяцца спектаклі па творах У.Шэкспіра “Тамлет”, “Рамэо і Джульета”, “Кароль Лір” і інш. У працэсе тэатратэрапіі з глыбінь падсвядомасці выклікаюцца прыгнечаныя пачуцці, якія і ўводзяцца ў сферу свядомасці.

У ЗША і Германіі ў аналагічных цэнтрах людзі, што пакутуюць ад павышанай занепакоенасці, трывогі, прыцягваюцца да выканання якіх-небудзь роляў. Заўважана: асоба, якая ўваходзіць у матэрыял драматычнага твора, адасабляецца ад уласнага жыцця, атрымлівае свабоду, пачуццё бяспекі. Гэта

дазваляе ёй набліжацца да вырашэння ўласных праблем. Паставоўкі, што ажыццяўляе цэнтр “d’Ulberlingen” у ФРГ, вылучаюцца насычанасцю рухаў, музыкі, песень. Акцёры-аматары нярэдка выступаюць перад шырокай публікай падчас розных свят, фестываляў.

Карэкцыя адпачынкавай дзейнасці. Важнай рэкрэацыйнай праблемай з’яўляецца арганізацыя адпачынку насельніцтва. Для вырашэння гэтай праблемы неабходная наяўнасць не толькі адпаведных будынкаў, пляцовак, спартыўных збудаванняў, але і кваліфікаваных кіраўнікоў і праграм з улікам запытаў, матэрыяльных магчымасцей людзей. Развіццё культурнай дзейнасці насельніцтва Гомельскай вобласці сутыкаецца з цэлым комплексам праблем, многія з якіх маюць аб’ектыўны характар. Вырашэнне праблем адпачынкавай дзейнасці стрымліваецца адсутнасцю неабходных фінансавых сродкаў як у самога насельніцтва, так і ў дзяржаўных і мясцовых органаў улады.

У ходзе даследавання вывучалася навоўненаець адпачынкавага часу. Аналіз інтарэсаў у сферы вольнага часу паказвае: найбольш распаўсюджанымі формамі адпачынку з’яўляюцца прагляд тэлеперадач, чытанне газет і кніг, праца ў садзе, прагулкі і інш. Усяго 5% сельскіх жыхароў ходзіць у кіно, 15% наведваюць клубы, займаюцца спортам.

Апытанне насельніцтва Мазырскага і Чачэрскага раёнаў сведчыць, што 80% рэспандэнтаў ніколі не былі ў тэатры оперы і балета, 35,7% — на цыркавых прадстаўленнях. Большая частка апытаных удзельнічалі ў фестывалях, гульнях,

якія ладзіліся падчас свят. Народныя гульні ім падабаюцца за тое, што ў іх шмат гумару, жартаў, руху, і за тое, што яны суправаджаюцца нечаканымі вясёлымі момантамі.

Аналіз мерапрыемстваў, праведзеных у клубах, сведчыць, што гульнявая дзейнасць развітая вельмі слаба. Часцей за ўсё ў клубах праводзяцца дыскатэкі, вечарыны адпачынку. Пры клубах мала гурткоў народнага і бальнага танца, малявання і жывапісу, мастацкай керамікі і ткацтва, пляцовак для актыўнага і пасіўнага адпачынку.

Даследаванні структуры ўстаноў культуры Гомельскай вобласці дае падставу сцвярджаць, што ў вывучасным рэгіёне існуе дастатковая колькасць бібліятэк, клубаў, устаноў новага тыпу, адукацыйных устаноў, якія могуць эфектыўна ўдзельнічаць у сацыяльна-псіхалагічнай рэабілітацыі насельніцтва. У Гомельскай вобласці функцыянуюць 778 публічных бібліятэк, у якіх працуюць 1668 супрацоўнікаў, 832 клубныя ўстановы, укамплектаваныя 1997 творчымі работнікамі. У вобласці створаны 20 музеяў, дзе працуе 71 навуковы супрацоўнік. Удалося забяспечыць працу 77 дзіцячых музычных школ і школ мастацтваў, у якіх розныя віды мастацтва выкладаюць 1404 выкладчыкі. На Гомельшчыне налічваецца 24 тэатральныя калектывы, 36 харэаграфічных ансамбляў. Пры клубах існуюць 2820 мастацкіх калектываў і 1016 іншых фарміраванняў, у якіх удзельнічаюць 41 829 чалавек. Сярод іх званне народнага маюць 129 мастацкіх калектываў і званне ўзорнага — 22.

На наш погляд, установы культуры аказваюць пэўны станоўчы ўплыў на стан псіхалагічнага здароўя. Творчасцю ў

мастацкіх калектывах займаюцца некалькі дзесяткаў тысяч жыхароў гарадоў і вёсак. Толькі ў дзіцячых калектывах налічваецца 14100 чалавек. Удзел у мастацкай творчасці дае магчымасць адключацца ад паўсядзённых клопатаў, думак пра экалагічны крызіс. Канцэртная дзейнасць мастацкіх калектываў дапамагае стварыць камфортнае самаадчуванне ў глядачоў.

Праўда, эфектыўнасць дзейнасці клубаў, бібліятэк і іншых тыпаў клубных устаноў можа быць значна вышэйшай, калі будзе распрацавана метадыка іх дзейнасці па сацыяльна-псіхалагічнай рэабілітацыі насельніцтва. Кадры ўстаноў культуры павінны прайсці спецыяльную падрыхтоўку па вывучэнні прынцыпаў арганізацыі арттэрапеўтычнай службы. Навукоўцы вышэйшых навучальных устаноў культуры і мастацтва павінны распрацаваць метадыку выкарыстання літаратуры, музыкі, тэатральнага, выяўленчага мастацтва ў мэтах псіхалагічнага адраўлення людзей. Нарэшце, наспела патрэба ў стварэнні інстытутаў і цэнтраў, якія на навуковым узроўні займаліся б праблемамі арттэрапіі.